

■ مقدمه:

انسان در سراسر زندگی با انتخاب‌هایی روبه‌رو می‌شود و بایسته است که ملاک‌ها و معیارهایی برای گزینش هر موضوع در دست داشته باشد؛ مانند انتخاب شغل، رشته تحصیلی، مسکن و ... فرد براساس منافع و شرایط و امکانات موجود، معیارهایی را تعریف و آنگاه گزینش می‌کند، یکی از موضوعات و مسائل مهم زندگی ازدواج است که نیازمند دقت و توجه بیشتری است؛ زیرا به تمام زندگی دنیوی و اخروی او ارتباط دارد و نسل آینده نیز از آن متأثر می‌باشد. با توجه به اهمیت موضوع و پیامدهای آن ضروری است تا ملاک‌ها و معیارهای درست و منطقی ازدواج را بشناسیم.

ملاک‌های انتخاب همسر

از منظر قرآن و روایات

اسماعیل اخلاقی

قرآن کریم و روایات معصومان (ع) ملاک‌های مهمی را برای این مسئله بیان کرده است که در این نوشتار به چند نمونه می‌پردازیم:

امام صادق (ع) درباره اهمیت توجه به ملاک‌های انتخاب همسر فرمودند: «انظر این تضع نفسک و من تشرکه فی مالک و تطلعه علی دینک و سرک^(۱)؛ خوب دقت کن که خودت را در کجا می‌نهی و چه کسی را در مالت شریک می‌گردانی و بر دین و اسرار آگاه می‌سازی.»

و نیز فرمودند: «انما المرأة قلادة فانظر ماتتقلد؛ زن به منزله گردنبندی است که به گردن می‌افکنی، سپس مراقب باش که چه چیزی را به گردن می‌افکنی.»^(۲) این ملاک‌ها هم باید در مورد مردان باشد و هم درباره زنان، چنین نیست که تنها زنان باید این صفات و ویژگی‌ها و ملاک‌ها را دارا باشند و مردان از آن مستثنا شوند.

■ ملاک‌ها:

۱- ایمان و دینداری

متون دینی ما، اولین و مهم‌ترین ملاک در انتخاب همسر را دینداری معرفی کرده است. قرآن کریم در همین زمینه می‌فرماید: «ولا تنکحوا المشرکات حتی یومنن و لانه مؤمنه خیر من مشرکه ولو اعجبکم و لا تنکحوا المشرکین حتی یومنوا و لعبد مؤمن خیر من مشرک ولو اعجبکم اولئک یدعون الی النار والله یدعو الی الجنة»^(۳)؛ با زنان مشرک تا زمانی که ایمان نیاورده‌اند ازدواج نکنید،

اگر چه بخاطر مال یا جمال و مقام (موقعیت)، شما را به شگفتی آورند و زنان خود را به ازدواج مردان مشرک و بت‌پرست تا ایمان نیاورده‌اند در نیاورید

اگر چه (مال و زیبایی و موقعیت) آنان شما را به شگفتی آورد (زیرا) آنها شما را به سوی آتش دعوت می‌کنند و خداوند شما را دعوت به بهشت و آمرزش می‌نماید.»

امام صادق (ع) می‌فرماید: «اگر مرد با زنی برای جمال یا مال ازدواج کند به همین امر واگذار می‌شود ولی اگر برای دیندار بودن او ازدواج کند خدا مال و جمال را نیز نصیبش می‌گرداند.»^(۴)

و نیز رسول خدا (ص) می‌فرماید: «هر کس با زنی برای مالش ازدواج کند خدا او را به همین امر واگذار می‌نماید و هر کس که برای جمالش ازدواج کند به چیزی می‌رسد که از آن کراهت دارد و هر کسی که برای دینداری ازدواج کند خداوند هر سه را برایش جمع می‌کند.»^(۵)

از این آیه و روایات بخوبی استفاده می‌شود کسانی که درصدد انتخاب همسر هستند باید ایمان و دینداری را به عنوان شرط اصلی و ضروری محسوب بدانند و برای یافتن آن کمال سعی و جدیت را به عمل آورند. والدین پسر و دختر نیز باید در انتخاب همسر برای فرزندان خود موضوع ایمان و دیانت و تقید به ضوابط و مقررات شریعت را شرط اساسی بدانند و در یافتن چنین فردی به پسر و دخترشان کمک نمایند.

۲- عقل و هوش

بعد از دینداری، عقل و زیرکی از مهم‌ترین معیار و ملاک یک همسر خوب محسوب می‌شود، اداره و تداوم و پیمودن راه راست و حل مشکلات زندگی کار آسانی نیست اگر دو همسر با هم تفاهم داشته باشند و موقعیت یکدیگر و شرایط و امکانات زندگی را خوب درک کنند،

می‌توانند زندگی را بر پایه صحیحی استوار سازند و به انجام وظیفه مشغول باشند و به کانون خانواده صفا و محبت و گرمی دهند و با عقل و درایت مشکلات را حل و فصل کنند. همسر عاقل امکانات خانواده و شرایط و اوضاع زندگی را خوب درک می‌کند، توقعات بیجا و بلندپروازی ندارد تا همسرش را در فشار قرار دهد. اکثراً اختلافات خانوادگی و کشمکش‌های زندگی معلول جهالت و نادانی زن و شوهر، یا یکی از آنها می‌باشد؛ زوجین هر چه عاقل‌تر باشند بهتر می‌توانند همسررداری کنند و وسیله آسایش و خوشی همدیگر را فراهم سازند و از اختلافات و مشکلات بکاهند. همسر عاقل، گذشت و بردباری دارد و با بهانه‌های کوچک و جزئی زندگی را متلاشی نمی‌سازد.

به علاوه، عقل و هوش زن و شوهر در فرزندان نیز تأثیر دارد، فرزندان خانواده خوش فهم و باهوش، غالباً زیرک می‌شوند، و برعکس حماقت و نادانی پدر و مادر نیز در فرزند تأثیر دارد، همسر باهوش و عاقل بهتر می‌تواند نسبت به تعلیم و تربیت فرزندان انجام وظیفه نماید. باری عقل و درایت یکی از معیارها و ملاک‌های مهم و بسیار با ارزش محسوب می‌شود که به هنگام گزینش همسر باید کاملاً مورد توجه قرار بگیرد.

--- امام علی (ع) می‌فرماید: «ایاکم و تزویج الحمقاء فان صحبتها بلاء و ولدها ضیاع»^(۶)؛ با انسان احمق و نافهم ازدواج نکنید زیرا معاشرت با او بلایی است عظیم و فرزندان او نیز ضایع خواهند شد. همچنین رسول خدا (ص) به حضرت علی (ع) فرمودند: «یا علی لا فقر اشد من الجهل و لا مال اعود من العقل»^(۷)؛ یا علی!

هیچ فقری بدتر از نادانی و جهالت نیست و هیچ مالی سودمندتر از عقل نیست.»
و نیز امام صادق(ع) می‌فرماید:
«العقل دلیل المؤمن^(۸)؛ عقل دلیل و راهنمای مؤمن است.» از این روایات بخوبی استفاده می‌شود که عقل و هوش از بزرگترین معیارها و ملاک‌هایی است که در انتخاب همسر باید مورد توجه دختر و پسر باشد.

۲- اخلاق نیک

سومین معیار و ملاک در انتخاب همسر اخلاق حسنه است و این مطلب را می‌توان از قرآن کریم و روایات معصومان(ع) بخوبی استفاده کرد. قرآن کریم می‌فرماید: «فانكحوا ما طاب لكم من النساء؛ با زنان پاک ازدواج کنید.»

همچنین رسول خدا(ع) می‌فرماید:
«اذا جائکم من ترضون خلقه و دینه فزوجوه الا تفلوه تکن فتنه فی الارض و فساد کبیر؛ اگر کسی به عنوان خواستگاری به نزد شما آمد که خلق و دینش را می‌پسندید با او ازدواج کنید و اگر به این دستور عمل نکنید، فتنه و فساد بزرگی در زمین به وجود خواهد آمد.»

و نیز در روایات دیگر می‌فرماید:
«زوجها من رجل تقی فانه ان احبها اکرمها و ان ابغضها لم یظلمها^(۹)؛ دخترت را به ازدواج انسان متقی و پرهیزکار در آور، زیرا اگر دخترت را دوست داشته باشد او را اکرام و احترام می‌کند و اگر نسبت به او بغض داشته باشد به او ظلم نمی‌کند.»^(۱۰)

حسین بشار واسطی می‌گوید: «به امام رضا(ع) نوشتم، یکی از خویشاوندان از دخترم خواستگاری کرده است اما بد اخلاق است امام(ع) فرمود: «اگر بد اخلاق است دختر به او نده.»

زن و شوهر یک عمر در کنار هم‌اند و ارتباط کلامی و غیر کلامی فراوانی با هم دارند. بدین روی اخلاق حسنه و خوش‌رفتاری و نیک‌گفتاری در همه زندگی‌ها بسیار ضروری است و بدون آن زندگی بی‌روح و خسته‌کننده خواهد بود. زندگی با زن و مردی دارای کمالات و زیبایی، اما بد اخلاق و بد رفتار و تندخو، رنج‌آور خواهد بود و انسان هر روز آرزوی مرگ می‌کند. زیرا دیدن حالات و رفتار و مشاهده گفتارهای تند و خشن او از تحمل هر انسان صبور و شکیبایی خارج است بنابراین شرط اساس زندگی سالم، صمیمی، با نشاط و با صفا، داشتن همسری خوش اخلاق و عقیف و نیک‌گفتار است.

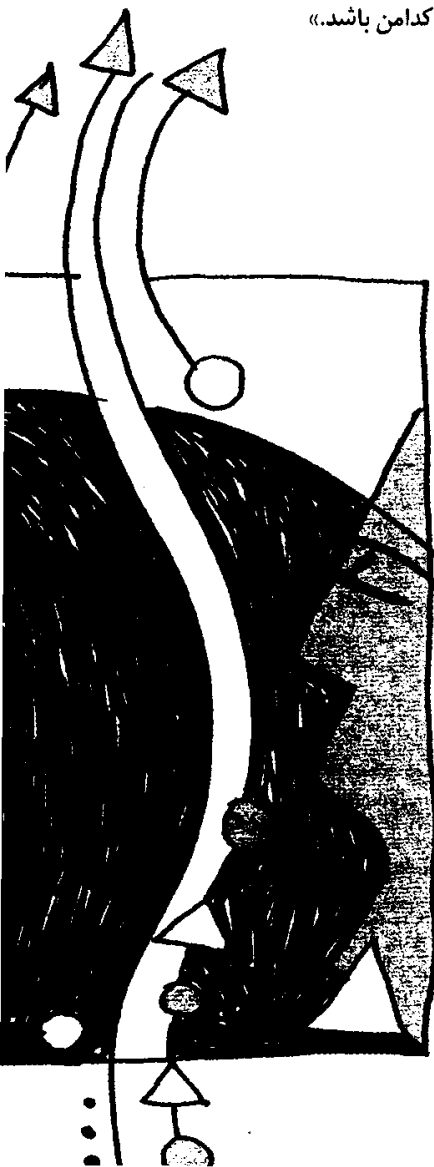
۴- عفت و پاکدامن

از جمله ملاک‌های بسیار مهم و ضروری در انتخاب همسر، عفت و پاکدامنی است. اگر به قرآن کریم و روایات معصومان مراجعه کنیم بخوبی می‌فهمیم که آنان به عفت و پاکدامنی تأکید فراوان می‌کردند. قرآن شریف در همین زمینه می‌فرماید: «الزانی لاینکح الا زانیه او مشرکه و الزانیه لا ینکحها الا زان او مشرکه و حرم ذلک علی المؤمنین^(۱۱)؛ مرد زناکار جز با زن زناکار یا مشرک ازدواج نمی‌کند، و زن زناکار را جز مرد زناکار یا مشرک، به ازدواج خود در نمی‌آورد، و این کار بر مؤمنان حرام شده است.»

بنا بر روایت خداوند متعال می‌فرماید: «وقتی اراده کنم که خیر دنیا و آخرت را برای یک مسلمان جمع کنم قلبی خاشع و زیبایی‌دآکر و تنی صابر بر بلا به او عطا می‌کند و همسری به او می‌دهم که از نگاه کردن به وی شادمان شود، و آن زن در غیاب شوهر از نفس خودش و مال شوهرش نگهداری کند.»^(۱۲)

همچنین امام صادق(ع) می‌فرماید: «کفو بودن در این است که عقیف باشد و از امکانات اقتصادی نیز برخوردار باشد.»

امام صادق(ع) درباره پاکی درونی و منش زنان در سرنوشت و تربیت بهتر و برتر کودکان فرموده است: «طوبی لمن کانت امه عقیفه^(۱۳)؛ خوشا به حال کسی که مادرش پاکدامن باشد.»



در فرهنگ دینی و سفارش پیشوایان معصوم(ه) که اینقدر به پاکی و عفت مردان و زنان تأکید شده است برای آن است که اگر پدر و مادر بد رفتار و ناپاک باشد و توجه به دستورات شرعی نداشته باشند، در اخلاق و روش کودک اثر نامطلوبی برجای خواهد گذاشت و اغلب کودکان و بخصوص دختران قدم جای قدم مادران می‌گذارند.

۵ - شرافت خانوادگی

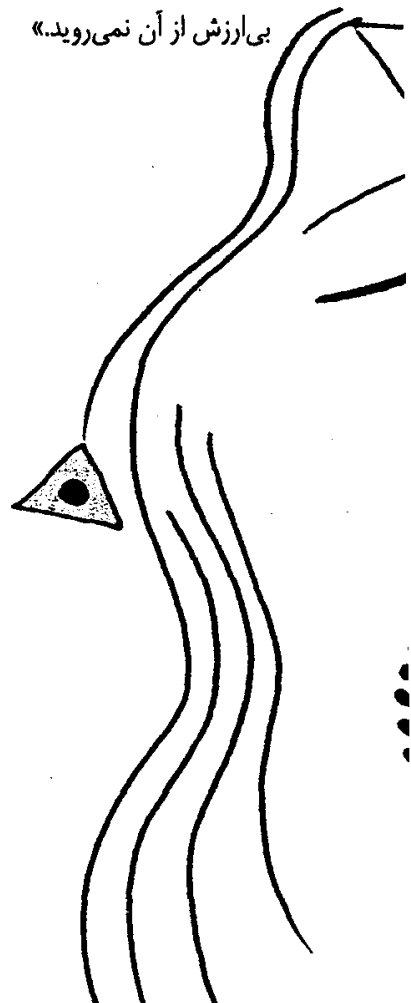
پنجمین ملاک در انتخاب همسر اصالت و شرافت خانوادگی است که باید مورد توجه قرار بگیرد در همین زمینه قرآن کریم می‌فرماید: «والبلد الطیب یخرج نباته باذن ربه والذی خبت لایخرج الا نکدا»^(۱۳)؛ سرزمین پاکیزه (و شیرین) گیاهش به فرمان پروردگار می‌روید، اما سرزمین‌های بد طینت (و شوره‌زار) جز گیاه ناچیز و بی‌ارزش از آن نمی‌روید.»

همچنین رسول خدا(ص) می‌فرماید: «ای مردم از گیاهانی که بر مزبله‌ها می‌روید اجتناب نمایید، گفته شد: یا رسول‌الله مقصود شما از گیاه و سبزی که بر مزبله می‌روید چیست؟ زن زیبایی که در خانواده پست و فرومایه پرورش می‌یابد.»

بنابراین باید در انتخاب همسر بسیار دقت کرد و از خانواده دارای کرامت و شرافت و اصالت همسر را برگزید. در غیر این صورت آثار منفی رشد و تربیت خانوادگی در آینده زندگی مشترک و نسل آینده تأثیر زیادی برجای خواهد گذاشت. پیامبر اسلام فرمودند: «وانظر فی ای نصاب تضع ولدک فان العرق دساس»^(۱۵)؛ بنگر که فرزند خود را در چه مکانی قرار می‌دهی زیرا رگ و ریشه در فرزند اثر می‌گذارد.» و نیز فرمودند: «تزوجوا فی الحوجرالصالح، فان العرق دساس؛ با خانواده‌ای خوب و شایسته وصلت کنید زیرا خون اثر دارد.»

■ نتیجه‌گیری

باید برای گزینش همسر ملاک‌ها و معیارهای منطقی و درستی در دست داشته باشیم بهترین ملاک‌ها در آیات و قرآن کریم در روایات معصومان(ع) بیان شده است توجه به آنها زمینه‌ساز ازدواجی سالم و هدفمند است این ملاک از سوی خالق هستی و رسولی الهی و اولیاء الهی بیان شده است. آنان با اسرار هستی آشنایند و بهترین راهنمایان زندگی هستند باید دانست که برخورداری از هر کدام از این ملاک‌ها نسبی است و وجود تمام ملاک‌ها در یک فرد تقریباً محال به نظر می‌رسد.



منابع:

- ۱- قرآن کریم.
- ۲- حر عاملی محمد بن حسن، وسائل الشیعه.
- ۳- ابوجعفر صدوق، محمد بن علی بن الحسن ابن بابویه قمی، من لایحضره الفقه، ترجمه علی‌اکبر غفاری، چاپ اول، محل نشر، نشر صدوق، سال ۱۳۶۸.
- ۴- کلینی، محمد بن یعقوب، اصول کافی، چاپ چهارم، محل نشر ترجمه آیت‌الله کمرهای، انتشارات اسوه، سال ۱۳۷۹.
- ۵- الطبرسی، حسن بن فضل، مکارم الاخلاق، تهران، سال ۱۳۷۶.
- ۶- مجلسی، محمدباقر، بحارالانوار، بیروت، مؤسسه الوفاء، سال ۱۴۰۹.
- ۷- نورالطبرسی، میرزا حسین، مستدرک الوسائل، بیروت، مؤسسه آل‌البيت الاجیاء و التراث، سال ۱۴۰۸.
- ۸- متقی، علاءالدین بن حسام‌الدین الهندی، کنزالعمال، چاپ سوم، بیروت، مؤسسه الرساله، سال ۱۴۰۹.

بی‌نوشتها:

- ۱- حر عاملی، محمد بن حسن، وسائل الشیعه، ج ۱۴، ص ۱۴.
- ۲- همان، ص ۱۷.
- ۳- بقره، آیه ۲۲۱.
- ۴- شیخ صدوق، محمد بن علی بن الحسن ابن بابویه قمی، من لایحضره الفقیه، ترجمه علی‌اکبر غفاری، چاپ اول، محل نشر صدوق، سال ۱۳۶۸.
- ۵- وسائل الشیعه، ج ۱۴.
- ۶- کلینی، محمد بن یعقوب، اصول کافی، ج ۱، ص ۷۰، چاپ چهارم، محل نشر ترجمه آیت‌الله کمرهای، انتشارات اسوه، سال ۱۳۷۹.
- ۷- همان، ج ۱، ص ۲۵.
- ۸- همان.
- ۹- الطبرسی، حسن بن فضل، مکارم الاخلاق، ص ۲۳۳، تهران، سال ۱۳۷۶.
- ۱۰- مستدرک الوسائل، ج ۱۴، ص ۱ و ۲.
- ۱۱- نور، آیه ۸.
- ۱۲- وسائل الشیعه، ج ۱۴، ص ۵۱.
- ۱۳- مجلسی، محمدباقر، بحارالانوار، ج ۵، ص ۲۸۵، بیروت، مؤسسه الوفاء، ۱۴۰۹.
- ۱۴- اعراف، آیه ۵۸.
- ۱۵- متقی، علاءالدین بن حسام‌الدین الهندی، کنزالاعمال، ج ۱۵، ص ۱۵۵، بیروت، مؤسسه الرساله، سال ۱۴۰۹.